

האוניברסיטאות הן מכרה זהב מוזנח

06:42 15.05.2012 מאת: ניר שביב

<< לאורך כמה עשורים חלה הזנחה פושעת בתמיכה במחקר האוניברסיטאי בישראל. ההפסד מהזנחה זאת בא לידי ביטוי במישורים רבים, בהם בריחת מוחות לחו"ל בממדים שאין להם אח ורע באף מדינה. הישגי החוקרים הישראליים עדיין איכותיים ביותר, היות שרמת האנשים גבוהה, אך מספרם הכולל הוא שקטן.

קשה מאוד לכמת את תרומת האוניברסיטאות לחברה, כי חלק ניכר מהתרומה אינו נמדד בכסף, למשל, לתרבות או למדע טהור, וחלק ניכר נוסף שיש לו השפעה כספית הוא דרך תרומה עקיפה - למשל חינוך דורות של אנשים המעשירים את החברה והכלכלה והעברת ידע לתעשייה. גם אם מתעקשים לכמת בכסף את התרומה, הישירה בלבד, מגלים שהאוניברסיטאות הן עסק מכניס בראייה הכוללת. על כל שקל שהמדינה משקיעה במחקר באוניברסיטאות, הכלכלה גדלה בהרבה יותר וכך גם המסים הנגבים על ידי המדינה. אם נבחן, לדוגמה, את המכירות העולמיות של מוצרים המבוססים על ידע שפותח באוניברסיטאות בישראל, על פי נתוני הלמ"ס, נגלה שאלה מכניסות לאוניברסיטאות כמעט 2 מיליארד שקל בשנה כתמלוגים דרך חברות יישום הידע, וזאת ממכירות של כ-20 מיליארד דולר בשנה של טכנולוגיות שפותחו באקדמיה הישראלית.

לשם השוואה, נבדוק כמה המדינה משקיעה במחקר ובפיתוח בסיסי. תקציב הוועדה לתכנון ותקצוב (ות"ת) במועצה להשכלה גבוהה הוא כ-7.7 מיליארד שקל בשנה, כאשר מעט יותר ממיליארד שקל מופנים למכללות מתוקצבות. אם נאמר שכחצי מההשקעה באוניברסיטאות היא בעבור מחקר וחצי בעבור סבסוד חינוך, המשמעות היא שהמדינה משקיעה מעט יותר מ-3 מיליארד שקל בשנה בעבור פעילות כלכלית של כ-20 מיליארד דולר. וכל זאת עוד לפני כימות ההשפעות העקיפות של המחקר על התעשייה (שהרי חצי מהיצא הוא טכנולוגיה עילית המתבססת על כוח אדם וידע שנרכש באוניברסיטאות) וכימות בלתי אפשרי של התרומה החברתית תרבותית.

בראייה סוללת, האוניברסיטאות הן עסק מכניס, אך להבדיל מהשקעה סתמית מניבה, ההשקעה באוניברסיטאות כוללת ערך מוסף עצום. הפירות מהשקעה זאת כוללים חינוך ומחקר בתחומים שונים המעשירים את המדינה בכל צורה אפשרית, הן ברווחיים כלכליים והן בחוויים תרבותיים.

הבעיה היא שמשנות ה-70 החל הכרוסום בתקציב האוניברסיטאות. מספר חברי הסגל האקדמי הבכיר באוניברסיטאות ירד מיחס של כ-130 חברי סגל אקדמי בכיר ל-100 אלף תושבים, לכ-70 בלבד. רק בעשור האחרון ירד מספר חברי הסגל בכ-8% באופן אבסולוטי, יחסית לאוכלוסייה שגדלה ב-20%, מדובר בירידה דרסטית ביותר. המשמעות היא שאנחנו, כחברה, מורידים לטמיון מיליארדי שקלים בחוסר ניצול המשאב האיכותי ביותר שלנו - כוח האדם.

פרופ' מנאל טרכטנברג, יו"ר ות"ת לשעבר, הבין את חשיבות הנושא ולכן יזם תוכנית שש-שנתית שתאפשר למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל תכנון ארוך

טווח וביצוע מהלכים שיקדמו את איכות המחקר וההוראה. התוכנית היא הישג חשוב בפני עצמה, אך אם לא תהיה לה הבטחת המשכיות לעתיד הרחוק, היא לא תהיה אפקטיבית, ואז את המחיר נשלם כולנו בעתיד טוב פחות ממה שהוא יכול היה להיות.

הכותב הוא יו"ר המועצה המתאמת של ארגוני הסגל האקדמי הבכיר באוניברסיטאות בישראל
